

enkel op steenachtigen bodem valt, en niet één door de vogelen des hemels weggepijkt wordt, of door menschenvoeten vertreden wordt. Tot het kleinste zaadje toe is vruchtbaar, en heeft betekenissen voor den oogst.

We zijn dus van onze daden nooit af; ook niet als wij ze vergeten hebben. Ons leven komt terug. Maar dan als oogst. En de gerechte wedervergelding Gods zal hierin bestaan dat Hij ons laat maaien wat we eerst zelf gezaaid hebben; en dat Hij ons daarna dat gemaaid ook laat eten, dat alleen.

Wij zijn dus van dag tot dag bezig ons eeuwig maal gereed te maken.

Alles hangt derhalve af van de vraag: welk zaad strooien we uit en in welken akker? Want er is nauw verband tusschen de gesteldheid van den akker en de gesteldheid van het zaad.

En er is tweërlei mogelijkheid. We zaaien, of zondezaad in den akker van ons eigen vleesch, of we zaaien het zaad der goede werken in den akker des Geestes. In het eerste geval wordt ons doen geleid en bepaald door de booze begeerten die uit onze vleeschelijke natuur opkomen, uit onzen door de zonde bedorven aard. We zaaien dan de werken des vleesch, waarbij we volstrekt niet alleen aan dusgenaamde zinnelijkheidszonden te denken hebben. Want niet alleen overspel, onreinheid en ontucht behooren er toe; maar even zoo goed afgoderij, vijandschap, twist, afgunst, toorn, gekijf, tweedracht, ketterij. Die zulke dingen doen, zullen het Koninkrijk Gods niet beërven. Als de maaitijd aanbreekt zullen zij uit het vleesch verderfenis maaien, want de bezoldiging der zonde is de dood.

Pinksteren heeft ons gepredikt dat er ook een ander zaaien en een ander maaien mogelijk is, n.l. in den Geest Gods, in zijn gemeenschap en door zijn kracht, en daarom in levensverband met Christus, uit Wien onze vrucht gevonden wordt en zonder Wien we niets kunnen doen.

Tot dien geestelijken akkerbouw zijn we op ons Pinksterfeest opnieuw opgewekt.

Wandelt dan door den Geest, en volbrengt de begeerlijken des vleesch niet. Indien wij door den Geest leven, zoo laat ons ook door den Geest wandelen. Dan is de harde rots des harten week gemaakt, en bereid tot een akkerland der genade. Er is nieuwe lust en nieuwe keuze gekomen om in goede werken oprecht te leven voor Gods aangezicht.

En het zaaiend des Geestes wordt van dag tot dag uitgestrooid: liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid. Daaruit groeit „de vrucht des Geestes“.

Deze oogst wordt geen oogst des doods, maar des eeuwigen levens.

Een leven in zalige gemeenschap met God in Christus, waarbij alle gaven en krachten tot volle ontplooiing komen, en dienstbaar gesteld worden tot eer des Heeren.

Mocht dit de hernieuwde zegen van het gevierde Pinksterfeest zijn, dat we opnieuw onszelf beproeven welk zaad we uitstrooien, welken oogst we verwachten, welke spijs we voor ons eeuwig huis onszelf bereiden.

Want die in zijn eigen vleesch zaait, zal uit het vleesch verderfenis maaien, maar die in den Geest zaait, zal uit den Geest het eeuwige leven maaien.

Doch laat ons, goeddoende, niet vertragen; want te zijner tijd zullen wij maaien, zoo wij niet verslapen.

F. C. M.

KERKELUK LEVEN

De Wet van God en het moderne leven¹⁾. I.

Van de twee grootheden, die in den titel van dit referaat gecombineerd worden, is het niet de eerste die aan de behandeling bepaalde moeilijkheden in den weg legt. De Wet van God staat in zeker opzicht als een concrete, bijna tastbare werkelijkheid voor ons en al is zij universeel en alomvattend, de tien geboden geven zóó klaar de lijnen van haar bouwstijl aan, dat zij den indruk maakt van een gesloten, organisch geheel.

Het moderne leven daarentegen is als een tohuwaboeh, waarin op het eerste gezicht vorm noch orde te vinden is. Het schijnt haast aan het onmogelijke te grenzen er een karakteristiek van te geven zooals wij het kennen in zijn eindeloze veelzijdigheid, zijn bonte veelkleurigheid, zijn telkens wisselende vormen. En de moeilijkheid wordt nog grooter doordat wij er zelf middenin staan, het voor ons deel zelf meemaken en het dus niet op zulk een afstand kunnen zien, dat de kenmerkende trekken en verhoudingen van het beeld gemakkelijk in het oog vallen.

Al dadelijk de vraag: wat verstaan wij eronder? brengt niet weinig in het nauw. Zijn het korte rokken en laag uitgesneden halzen, bobbed hair en jongenskopjes, rouge en lippenstift? Zijn het echtscheidingsprocessen, Ben Lindsey-theorieën,

pornografische romans, homoseksuele clubs? Zijn het mannequins en filmsterren, voetbalheroën, bokskampioenen? Is het Charlie Chaplin-veroering of Krishnamurti-adoratie? Wij zijn geneigd in dergelijke verschijnselen het typisch moderne leven te zien, maar volledig is daarmee het beeld toch niet en bovendien is het niet billijk, het te beoordeelen uitsluitend naar zijn meest extreme uitingen.

Niet minder moeilijk dan de vraag: wat is het? is de vraag: waar begint het? En toch is, wanneer wij het wat meer dan oppervlakkig willen leeren kennen, een onderzoek naar het vaderschap hier van groot belang, en mag iemand die dit onderwerp te bespreken heeft, zich er niet aan onttrekken, een poging te doen om het doopceel te lichten.

Voor het besef van velen begint het na den oorlog. En inderdaad, de wereldkrijg heeft niet alleen politiek, sociaal en economisch, maar ook moreel en geestelijk onze samenleving zóó diep geschokt en op allerlei gebied zulke diep ingrijpende veranderingen gebracht, dat er eenige aanleiding schijnt te wezen om in de jaren 1914 tot 1918 een nieuwe periode in de geschiedenis te laten beginnen. Maar hoe groot de betekenis mag zijn van de insijding die de oorlog in ons cultuurleven heeft gebracht, wij moeten toch niet overdrijven. Er mag een duidelijk aanwijsbaar verschil zijn tusschen vóór- en na-oorlogse menschen en toestanden, zoodra wij iets dieper gaan peilen is de overeenkomst toch weer zóó groot, dat wij hoogstens kunnen spreken van een volgende paragraaf in een hoofdstuk, dat lang vóór '14 begonnen is.

Vooral onder geloovige christenen vindt men nogal eens de voorstelling, dat men, om een recht inzicht te krijgen in den modernen tijd, dien moet vergelijken met de laatste periode van het Romeinsche imperium. Het is inderdaad niet moeilijk, hier enkele treffende parallelen te vinden; bovendien zijn geschiedrollen geduldig en is het vernuft en de combinatiegave van geschiedschrijvers vaak groot.

Toch is er tusschen de ineenstorting van een zuiver heidensche en een met den christelijken geest gedrenkte beschaving zulk een kardinaal verschil, dat het niet mogelijk is, van de eene tot de andere conclusies te trekken, die eenig behoorlijk houvast geven aan onze beschouwingen.

Heel wat dichter bij de waarheid lijken ons dan ook diegenen, die, op het voetspoor van Groen, het begin van den modernen tijd zoeken in de Fransche revolutie. Met zijn erkend meesterschap heeft Groen onweerlegbaar aangetoond, hoe de wereldhistorische betekenis van de Revolutie voor al hierin ligt, dat door en met haar de beginselen van het ongelooft zich eens en voorgoed vastgezet hebben in het publieke leven om sindsdien hun werking en invloedssfeer steeds verder uit te breiden. Inderdaad — de proclamatie van de rechten van den mensch, leuzen als „vrijheid, gelijkheid, broederschap“, „ni Dieu ni maître“ en dergelijke, dat alles klinkt ons op dit oogenblik nog in de ooren als hypermodern.

Maar ook de Revolutie staat in het wereldgebeuren niet op zichzelf: om de vezelen en de wortels, waaruit zij haar voedingssappen heeft gezogen, te vinden, moeten wij nog verder terug. En zoo komen wij dan ten slotte uit bij dat allermerkwaardigste tijdperk, dat in de geschiedenis bekend staat als de Renaissance. Weliswaar is ook deze niet als een vlammeende meteor in ons menscheijk leven terechtgekomen en kan ook haar oorsprong nog weer dieper worden opgehaald, maar wij de gang van dit opstel niet een regressus in infinitum worden, dan moeten wij toch ergens halt houden.

Trouwens ik vlei mij, dat ik mij niet al te gedurfd uitlaet, wanneer ik de stelling verdedigbaar acht, dat het eigenlijke moderne leven begint in en met de Renaissance.

Men behoeft niet eens zoo heel diep in deze periode door te dringen om al spoedig getroffen te worden door den typisch modernen geest dien zij ademt en die haar tot in alle onderdeelen beheerscht.

De tijd van de herleving der klassieke oudheid, die tegelijk de tijd was van allerlei diep ingrijpende uitvindingen en ontdekkingen, neemt vooral hierom in de geschiedenis zulk een bijzondere plaats in, omdat hij heeft geleid tot de ontdekking van den mensch, juister gezegd: de ontdekking van den niet door kerkelijke banden gebonden, vrijen mensch. Met de renaissance zet het humanisme zijn eersten stap op het wereldtooneel en het zal zich daarvan niet meer laten verwijderen, om mee te spelen tot het slot van het laatste bedrijf.

Aanvankelijk staat dit humanisme dan nog niet vijandig tegen de kerk over, zooals deze, van haar kant, in het eerst de Renaissance niet ongenegen was. In het begin vermoedde eigenlijk niemand nog, dat hier een scheur ging komen in ons Westersch cultuurleven, die straks niet meer zou zijn te dichten.

Maar lang kon dat niet verborgen blijven. Voor het besef van al wat humanistische dacht of voelde, wordt de kerk, die in de Middeleeuwen met allesomvattend imperialisme haar macht over het gansche menscheijk leven had uitgebreid, almeer een onverdragelijke tiran. Met haar prediking van zonde, vloek en oordeel had zij bovendien het leven

niet alleen somber gemaakt, maar het, door het zwaartepunt te verleggen naar het hiernamaals, van zijn betekenis beroofd en het nagenoeg gedegradeerd tot het peil van het onbelangrijke.

Maar nu stroomden daar uit de pas ontdekte klassieke wereld en uit een gansche reeks van uitvindingen, de eene nog opzienbarender dan de andere, de schatten der cultuur van alle kanten aan de verraste menscheijk toe en dat buiten de kerk om, onafhankelijk van haar, ten deele zelfs tegen haar zin en hiermee treedt de reactie in die zulk een kenmerkende trek is van de Renaissance.

De humanistische mensch durft weer zichzelf te zijn, door eigen oogen te zien, op eigen beenen te staan, de kruiken weg te werpen eerst van de de kerk, daarna van het geloof. De strakke Middeleeuwsche somberheid maakt plaats voor blijmoedig, dikwijls zelfs overmoedig optimisme. De mensch is goed, de mensch is sterk genoeg om, aangevoelen op eigen kracht, onafhankelijk van kerk en geloof zijn cultuurtaak aan te kunnen. Het leven is veel te mooi om het binnen donkere kerkmuren op te sluiten, men late het groeien zooals het groeien wil en, voorzover het leiding noodig heeft, zal de mensch zelf daar wel voor zorgen. „Zich uit te leven“ wordt het ideaal, nog wel niet voor de massa, maar dan toch voor de kleine keurbende van aristocraten naar den geest, die als hoogste levenswielde streefden naar den roem van „homo universalis“ te zijn.

Duidelijk en scherp teekenen zich in dit humanisme als reactie-verschijnsel twee lijnen af waarvan wij het verlengde in onzen eigen tijd terugvinden.

In de eerste plaats: zijn beslist autonome levenshouding. Eigenlijk — ik spreek het met zekeren schroom uit — kunnen de termen: hetero- en autonomie mij niet geheel bevredigen. Op gevaar af, dat ik van woordenspel word beschuldigd, zou ik liever spreken van hetero- en autocratie. Want het gezagselement is hier van groote betekenis. Het gaat bij deze tegenstelling nog niet zoozeer om de Wet op zichzelf maar veel meer om den Wetgever. Het humanisme is autocratisch in hart en nieren, omdat het principiële alle supranatureel gezag verwerpt en welbewust de zorg voor de zedelijke wereldorde zelf op zich neemt.

En in de tweede plaats is karakteristiek zijn — ik moet mij hier wel met het Duitsche woord behelpen — zijn beslist diessettige oriëntering. Toen het humanisme eenmaal ontdekt had, dat ook buiten de kerk, d.i. buiten den door een bemoei-ziken clerus beheerschten kring het leven zijn schoonheid kon hebben, kende het geen maat meer en droomde het zich de mogelijkheid van een zuiver aardisch geluk als resultaat van de werking van louter immanente krachten.

Ziedaar de twee meest sprekende trekken in het beeld. Er zijn er meer: ik zou eraan kunnen herinneren, dat de Renaissance ook de bakermat is van het individualisme en daarmee van het subjectivisme, maar om niet te breed te worden, ga ik hier niet verder op in.

Amsterdam.

T. FERWERDA.

¹⁾ Als referaat uitgesproken op de onlangs te Utrecht gehouden Gereformeerde Predikantenconferentie.

LITERATUUR EN KUNST

„Wat mogen we lezen?“

Het feit dat in ons blad telkens vragen van onderscheiden karakter worden beantwoord, deed een lezeres besluiten tot de Redactie zulk een vraag te richten inzake een quaestie, die haar, en met haar een kring van vrienden, interesseert. Weliswaar wendde zich de Schrijfster tot den Redacteur van de rubriek „Vragen van Jongeren“, omdat zij namens jongeren spreekt en deze rubriek in het bijzonder tot het beantwoorden van zulke vragen is ingesteld, maar zij zal er wel accoord mee gaan, dat haar schrijven wordt behandeld in deze rubriek, waar de zaak eigenlijk thuishoort. De brief luidt als volgt:

Wat mogen we lezen?

Wat mogen wij nu eigenlijk als Gereformeerden lezen? De Roomschen hebben hun zwarte lijst, waar op alle verboden boeken staan. Wij kennen zoiets niet. Wel worden we telkens gewaarschuwd tegen slechte lectuur. Maar daar tegenover staat, dat we nu en dan over boeken hooren spreken als van „be-roemdheden“, die nu eigenlijk niet zoo geschikt blijken voor „ieder, die maar lezen kan“.

Zoo lazen we laatst een recensie van het boek van C. Rijnsdorp, „Koningskinderen“, waarin stond, dat deze roman wel geen Europeesche vermaardheid was als Christian Wahnschaffe.

Laatst lazen we in onze Kerkbode, dat de boeken van Penning wel geen beroemdheden zijn als b.v. „Pallierter“, van Timmermans of „Eline Vere“, van Couperus, maar toch het lezen dubbel waard zijn.

Hoe zit dat nu? Waarom zouden we v. Suchtelen wel mogen lezen en b.v. Zola niet?

Waarom wel Timmermans' „Pallierter“ (waarvan

we wel e
tuurbesc
zeker es
wordt, en
We no-
begrijpen
Schrijfs
de jonge
schrijven
jaar, die
hebben.
De me-
niet. Wi
zijn we

Gaarne
woorden.

En dan
strekking
brieffschrij
meij. A. n
meerden“

Zóó ech
„mogen“

verbod zo
wenschen.

zijn, juist
formeerd

den verde
het ook z

selijk hier
verschil, z

calvinistis

De vram
beantwoor

„wat kun
al geme e

als ik al

van ieder

paald. We

dachte of

en Wet.

rand, als

zonde is v

worden ge

gekeerd s

kunnen, d

der, dan

blijven bir

Gereforme

geving, w

In het soc

lijke geval

men vrijw

heid. Ook

men ook

natuurlijk

verantwo

kinderen e

van het a

Nu kom

meij. A. a

stellingen,

„Criteria

een boek

vergelijkin

gaat op i

heid is F

naast „Ch

zoo volkor

in stof en

eenvoudig

het vraag